

Прикарпатський національний ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. – 24 с. 2. *Войценко О.* Літопис українського життя в Канаді / О. Войценко // – Едмонтон: Канадський інститут українських студій, 1961. – Т. 1. – Вінніпег, 1961. – 295 с. 3. *Грищенко О. М.* Преса українців північноамериканського континенту як чинник збереження їхньої етнічної ідентичності (1990-ті роки): Авторефер. дис. ... канд. іст. наук: 17.00.02 / О. М. Грищенко; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – 22 с. 4. *Дзвінчук О. М.* Часопис «Український голос» (Вінніпег, Канада, 1910–1981 рр.): проблемно-тематичний та організаційний аспекти: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04 / О. М. Дзвінчук; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т журналістики. – К., 2008. – 20 с. 5. *Ковальчук О. О.* Двомовна освіта як чинник збереження ідентичності українців в Канаді та їх інтеграції

в суспільство (кінець XIX-перша половина XX ст.) / О. О. Ковальчук // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 14 – 2013. – С. 25–42. 6. *Онкович А. Д.* Формування професійної компетентності вчителів української діаспори США засобами педагогічної періодики: авторефер. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. Д. Онкович; АПН України. Інститут вищої освіти. – К., 2004. – 20 с. 7. *Юшкевич В.* Діаспорна преса як чинник згуртування українців Північної Америки / Володимир Юшкевич // Український досвід спільнотного згуртування: матер. міжнар. наук. конф. 26 жовтня 2006 р. Центр українознавства КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2006. – С. 364–371. 8. *Pawliczko A. L.* Ukraine and Ukrainians Through the World. – Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 1994. – 116 p.

УДК 94(477) «1921/1939»

Анастасія Мишуста

Українки-емігрантки на варті національної ідентичності (на прикладі діяльності Гуртка старших пластунок «Україна» в Чехословаччині [1933–1937 рр.]

Проаналізовано внесок членів Гуртка старших пластунок «Україна» в збереження національного «обличчя» українців в еміграції. З метою запобігання проявам асиміляції українки працювали у декількох напрямках: просвітницький, допомоговий, співпраця з іншими емігрантськими й місцевими організаціями.

Гурток старших пластунок «Україна» розгорнув активну просвітницьку роботу й по мірі можливостей забезпечував емігрантські освітні установи українськими підручниками та художньою літературою. Пластунки також долучилися до допомогової акції українського жіноцтва. Спільно з членами Українського жіночого союзу вони проводили благодійні акції по збору одягу, взуття, книг для вихованців Українського дитячого притулку, а також для дітей, які проживали в Західній Україні. Окрім Українського жіночого союзу, члени гуртка старших пластунок «Україна» при організації та проведенні новорічних / великодніх свят співпрацювали з Українською жіночою національною радою.

Ключові слова: еміграція, міжвоєнний, жінки, пластунки, ідентичність, Чехословаччина.

Anastacia Myshusta

Ukrainian Women Emigrants on the Guard of National Identity (on the Example of Activity of the Union of senior Plast Woman Organization "Ukraine" in Czechoslovakia [1933–1937])

The article deals with the activity of the Union of senior Plast girl's organization "Ukraine" in Czechoslovakia (1933–1937). The author selected for the analysis several aspects of the activity of the Organization: education, assistance, collaboration with the other emigrants and local organizations.

The Union of Senior Plast girl "Ukraine" organized an active educational work and ensured the emigrants educational establishments with Ukrainian textbooks and belles-lettres. The Union joined to the helping activities of Ukrainian women. With the members of The Ukrainian women community Plast women provided charitable activities for gathering clothes, shoes, and books for pupils of the Ukrainian children habitation and for children from West Ukraine.

Keywords: Emigration, Interwar Period, Women, Women Plast Member, Identity, Czechoslovakia.

Анастасія Мишуста

Українки-емігрантки на страже національної ідентичності (на прикладі організації старших пластунок «Україна» в Чехословаччині [1933–1937 гг.]

Рассмотрена деятельность организации старших пластунок «Украина» в Чехословакии (1933–1937 гг.). Выделено несколько направлений работы: просветительское, предоставление материальной помощи, сотрудничество с другими эмигрантскими и чехословацкими организациями.

Организация старших пластунок «Украина» развернула активную просветительскую деятельность и по мере возможностей обеспечивала эмигрантские образовательные учреждения украинскими учебниками и художественной литературой. Также пластунки присоединились к сбору материальной помощи, который проводили украинки-эмигрантки. Совместно с членами Украинского женского союза они проводили благотворительные акции по сбору одежды, обуви, книг для воспитанников Украинского детского приюта, а также же для детей из западной Украины. Кроме Украинского женского союза, члены организации старших пластунок «Украина» при проведении новогодних и пасхальных праздников сотрудничали с Украинским женским национальным советом.

Ключевые слова: эмиграция, межвоенный, женщины, пласт, идентичность, Чехословакия.

Україна – це не лише територія, це ще й люди. Люди, які вірять та працюють на благо своєї батьківщини, де б вони не знаходились, в яких би умовах не проживали. Навіть невеликий внесок у спільну справу дає можливість відчувати єдність і силу в цій єдності.

Події останніх двох років в Україні допомогли українцям «знайти» себе, прискорили процес самоідентифікації, об'єднали наших співвітчизників у різних країнах світу. Розпочався новий виток національного відродження, вирівняв особистої відповідальності за розбудову держави. Люди часто без державної підтримки організують збір

допомоги, проводять медичні та освітні курси, створюють благодійні організації, надають безкоштовні професійні консультації, опікуються переселенцями.

Українські емігранти міжвоєнного періоду були в психологічно схожій ситуації, але на відміну від нас, вони не мали власної держави. Тому взаємодопомога та самоорганізація були ключовими моментами у виживанні та збереженні національної ідентичності.

Загальновідомо, що українська еміграція зазначеного періоду в Чехословаччині мала підтримку уряду, завдяки чому створила ряд громадських, освітніх та культурниць-

ких організацій, які працювали не лише над матеріальним забезпеченням українців, а й опікувалися збереженням їх національного «обличчя».

У Чехословацькій республіці між 1921–1939 рр. діяло шість організацій українок-емігранток (секція допомоги жінкам і дітям при Українському громадському комітеті, Громада українських студенток, Український жіночий союз у Празі, празька філія Української жіночої національної ради, Союз українок-християнок у Подебрадах, Гурток старших пластунок «Україна»). Кожна з них зробила свій внесок у надання матеріальної допомоги емігрантам, підвищення освітньо-професійного рівня дорослих, отримання середньої та вищої освіти молоддю, стримування процесу асиміляції українців в еміграції.

Об'єктом нашого дослідження є український жіночий рух у Чехословаччині в 1921–1939 рр.

Предмет дослідження – діяльність Гуртка старших пластунок «Україна» у Чехословаччині (1933–1937 рр.).

Метою даної розвідки є висвітлення напрямів роботи Гуртка старших пластунок «Україна» у Чехословаччині (1933–1937 рр.).

Ґрунтовної праці, яка б висвітлювала питання діяльності Гуртка старших пластунок «Україна» в Чехословаччині наразі не підготовлено, але є дослідники, які вивчали / вивчають теми, дотичні до теми даного дослідження: Наріжний С., Богачевська-Хомяк М., Віднянський С., Вагіна О., Джус О., Гонюкова Л., Піскун В. та ін. [1–6].

При підготовці статті були використанні архівні матеріали фонду 269 «Колекція документів «Український музей у Празі» Центрального державного архіву громадських об'єднань України та фонду 15 «Колекція журналів, газет та бюлетенів, виданих в Україні та за кордоном» Центрального державного архіву зарубіжної україніки.

17 жовтня 1933 р. у Празі було створено Гурток старших пластунок «Україна», який працював переважно у сфері просвітництва та по можливості надавав матеріальну допомогу українським емігрантам.

Необхідно відмітити, що у жовтні 1930 р. у Празі виник Союз українських пластунок-емігрантів (далі – СУПЕ), який став об'єднуючим центром для українських пластунок в еміграції. Метою діяльності СУПЕ було сприяння всебічному, патріотичному вихованню української молоді [11, арк. 2].

У 1931–1933 рр. цю організацію очолював Євгеній Вировий, до складу Управи входила Наталія Козицька, серед членів були Олександра Сірополко, Галина Манжула. Через постійні інтриги і боротьбу за владу в керівництві СУПЕ, Є. Вировий з прибічниками вийшли зі складу Союзу. Саме після цих подій колишні члени СУПЕ створили власну організацію – Гурток старших пластунок «Україна», яку зареєстрували в Союзі скаутів Чехословаччини.

До складу Гуртка входило сім членів. Голова – Наталія Козицька (1910 р. н.) (в документах іноді зустрічається подвійне прізвище Кучерявенко-Козицька – А. М.).

Управа складалася з Ірини Садовської (1917 р. н.), Лідії Манжули (1912 р. н.), членами організації були Олександра Сірополко (1906 р. н.), Галина Манжула (1915 р. н.), Тетяна Мазепа (1914 р. н.), Вероніка Філонович (1910 р. н.) [8, арк. 117].

Метою діяльності пластунок була участь у громадському та культурному житті української еміграції в Чехословаччині та поза її межами.

Матеріальна база новоствореної організації була слабкою і трималася на щомісячних членських внесках (5 чеських крон), зборі коштів під час проведення культурницьких заходів, пожертвах небайдужих громадян. Оскільки пластунок

мали фінансової можливості орендувати «офіс» для роботи Гуртка, то збори проходили в приміщенні, яке безкоштовно надавав їм Український жіночий союз [7, арк. 2 зв.].

Старші пластунок виокремили для себе декілька напрямів роботи:

- просвітницький;
- допомогивий;
- співпраця з іншими емігрантськими й місцевими організаціями.

Гурток старших пластунок «Україна» розгорнув активну просвітницьку роботу й по мірі можливостей забезпечував емігрантські освітні установи українськими підручниками та художньою літературою. Книги пластунок отримували, співпрацюючи з відомим українським видавцем Є. Вировим, який очолював Українське видавництво в Катеринославі та Український громадський видавничий фонд у Празі, з видавництвом «Чесько-українська книга», Музеєм визвольної боротьби України, а також збирали книги серед української громади.

Українки пересилали великі об'єми літератури в різні кінці світу. За більш ніж три роки роботи гуртківців тільки на Закарпаття вони відіслали 6624 книги, на Галичину та Волинь – 1890, крім того, в Німеччину, Бельгію, Югославію, Туреччину, Канаду, США, Китай, Уругвай, Бразилію – 1701 книгу. «...Гурток висилає різні книжечки всюди, де є лише скучена українська еміграція, – писала Н. Козицька у листі до голови братиславських пластунок-новаків К. Бризгуна, – Асиміляція страшна і ми дбаємо, щоб хоч трохи відвернути її від молоді...» [8, арк. 9].

Вся література надходила на адреси філій «Просвіти», які знаходились у зазначених країнах [7, арк. 1 зв.]. Основна частина книг призначалася для дітей та юнацтва (казки, букварі, підручники, історичні оповідання), також пластунок пересилали географічні карти України, ноти українських пісень, книги загальноосвітнього змісту.

Голова Гуртка старших пластунок «Україна» Наталія Козицька вела активну переписку з українськими організаціями в еміграції. Вона самостійно знаходила їхні адреси і пропонувала надсилати їм книги. Пересилку пластунок не могли оплатити, тому завжди просили повернути витрачені на це кошти.

Проаналізувавши листування пластунок, ми дійшли до висновку, що найбільше книг вони переслали на Закарпаття (про це згадувалося вище). Наприклад, восени 1933 р. для товариства «Просвіти» у с. Велике Березне українки надіслали 57 книг, перед новорічними святами 1934 р. 106 книжок відправили в міську школу м. Севлюш (сучасне м. Виноградів Закарпатської обл. – А. М.), 14 книжок з п'єсами для вистав – у с. Олешник, мукачівській «Просвіті» – 309 книг, які отримали від Музею визвольної боротьби України, «Просвіті» у с. Берегове – 39 тощо [8, арк. 62, 92, 120, 135, 164]. Від всіх перелічених «Просвіт» пластунок отримали листи-подяки з проханнями й надалі надсилати літературу.

У грудні 1933 р. Є. Вировий пожертвував Гуртку 685 примірників книг, які вони відразу відправили лемківській «Просвіті» [8, арк. 51]. Видавництво «Чесько-українська книга» на чолі з Г. Омельченком навесні 1934 р. теж подарувало пластунок 199 примірників книг, які вони переслали на Закарпаття та українській громаді в Белграді (Сербія) [8, арк. 175, 275; 12, арк. 26 зв.].

Пластунок надіслали 30 книг українській «Просвіті» в м. Монсо-ле-Мін (Франція), 27 – в м. Тяньцзінь (Китай). Від української «Просвіти» в Китаї прийшла подяка, в якій зазначалося, що завдяки цим книжкам українці змогли відкрити

«рідну школу, в якій навчається троє учнів» [8, арк. 137, 149, 165, 195; 12, арк. 4].

Старші пластуни співпрацювали не лише з «дорослими» організаціями, а й з дітьми. Н. Козицька листувалася з Гуртком пластунів-новаків «Котенята», який знаходився в м. Братислава. «Котенята» видавали власний часопис «Мяв», очільниця старших пластунок запропонувала розповсюджувати цей журнал серед пластунської молоді [8, арк. 1, 5, 152].

Гурток старших пластунок «Україна» долучився й до допомогової акції українського жіноцтва. Спільно з членами Українського жіночого союзу пластуни проводили благодійні акції по збору одягу, взуття, книг для вихованців Українського дитячого притулку, а також для дітей, які проживали в Західній Україні. Н. Козицька у листі до О. Сірополко зазначала, що пластуни приймають в дар речі та книги від своїх знайомих і відправляють посилки на Закарпаття від імені Українського жіночого союзу, «щоб не розділяти акції» [8, арк. 58]. Спільні дії двох організацій створювали відчуття єдності українців на чужині, які залишивши власні амбіції, працювали заради однієї справи.

Відмітимо також, що протягом 1933–1936 рр. пластуни надсилали дитячі книги на новорічні та великодні свята, які проводила Українська жіноча національна рада [8, арк. 71, 74, 228].

Члени Гуртка готували театральні вистави, в яких були задіяні діти українських емігрантів; приймали участь в організації національних свят, пам'ятних дат / роковин (панахида по Симону Петлюрі, вшанування полеглих під Базаром, Шевченківські роковини, відзначення злуки УНР та ЗУНР тощо); відвідували українців, які опинилися в лікарні; доглядали за українськими могилами на Ольшанському цвинтарі в Празі.

Займалися старші пластуни й самоосвітою: готували цикл рефератів та доповідей з історії України, української літератури, історії пластового руху; передплачували українські та чехословацькі пластові часописи. Крім того, Олександра Сірополко щотижнево проводила для бажаючих заняття з ритміки («круханки»). Члени Гуртка брали участь у тогочасних туристичних походах («мандрівних таборах») Карпатами (на гори Говерлу, Піп Іван, Менчул, Стог, Близицю, Сивулю) [7, арк. 1 зв., 2].

Вважаємо за необхідне зазначити, що протягом всього часу діяльності Гуртка (1933–1934 рр.) Союз українських пластунів-емігрантів робив спроби дискредитувати пластунок (звинувачував у «національній зраді», оголошував бойкот та ін.), применшити їхні досягнення на культурно-освітній ниві та не визнавав Гурток самостійною організацією.

Пластуни важко переживали ускладнення стосунків з головною українською пластунською організацією. Вони вважали, що непорозуміння, які могли виникнути через суб'єктивні причини, не повинні впливати на загальну справу української еміграції, а будь-який розголос про розбрат серед українців лише ускладнить їхнє становище в країні-реципієнті.

«За три роки нашого існування ми не знаємо ні одної провини в нашому пластовому житті й, навпаки вважаємо, що наша діяльність була доцільною й корисною, – зазначено у повідомленні про ліквідацію Гуртка. – Наша праця була утруднювана ворожими виступами з боку СУПЕ. Ця організація закидала нам конкуренційність та неправне заснування. Твердила, що пластуни, членки нашого Гуртка, склали присягу, що після свого виступу з СУПЕ не будуть закладати інших пластових організацій. ...ця точка присяги,

яка зобов'язувала в Краю, була на еміграції випущена. Отже, закид є безпідставний та непластовий. Вважаємо за необхідне зазначити, що до Гуртка належали також пластуни, які взагалі в СУПЕ ніколи не були» [9, арк. 145].

17 березня 1937 р. Гурток старших пластунок «Україна» припинив свою діяльність, його архів був переданий на зберігання до Музею визвольної боротьби України в Празі. Точну причину розпуску організації встановити не вдалося. Вірогідно, що каталізатором такого рішення був постійний тиск з боку СУПЕ.

Незважаючи на короткотривалий період діяльності, Гурток старших пластунок «Україна» заклав свою цеглину в збереження національної ідентичності українців в еміграції:

- проводив просвітницьку роботу серед емігрантів, розсилаючи українське друковане слово;
- готував театральні вистави, влаштував свята, вечори вшанування пам'яті видатних особистостей;
- по можливості надавав матеріальну допомогу українським емігрантам та вихованцям Українського дитячого притулку;
- співпрацював з українськими громадськими діячами та установами у ЧСР з метою створення українського контенту в еміграції.

1. *Богачевська-Хомяк М.* Білим по білому: жінки в громадському житті України 1884–1939. / М. Богачевська-Хомяк – К.: Либідь, 1995. – 424 с.; іл. 2. *Вагіна О. М.* Діяльність українських початкових і середніх шкіл в еміграції на території європейських країн: 1915–1945 рр. / О. М. Вагіна // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – 2010. – Вип. 25. – С. 20–26. 3. *Гонюкова Л. В.* Український громадський комітет у Празі: ретроспектива діяльності (1921–1925 рр.) / Л. В. Гонюкова // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. – 1998. – № 3. – С. 81–86. 4. *Джус О. В.* Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції / О. В. Джус. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 260 с. 5. *Наріжний С.* Українська еміграція: культурна спадщина української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. / С. Наріжний. – Прага, 1942. – 366 с. 6. *Піскун В.* Політичний вибір української еміграції (20-ті рр. XX ст.): Монографія / В. Піскун. – К.: МП «Леся»; Нью-Йорк, 2006. – 671 с.; іл. 7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО). – Ф. 269, оп. 1, спр. 1040. Короткий звіт гуртка старших пластунок «Україна» в Празі про діяльність за 17.10.1933 р. – 17.03.1938 р., 1933–1938 рр. – 76 арк. 8. ЦДАГО. – Ф. 269, оп. 1, спр. 1041. Листування Гуртка старших пластунок «Україна» з його філіями, українськими діячами та установами в еміграції та на Західно-українських землях з організаційних та інших питань пластового руху, 29.01.1933 р. – 29.12.1934 р. – 306 арк. 9. ЦДАГО. – Ф. 269, оп. 1, спр. 1042. Листування Гуртка старших пластунок «Україна» з його філіями, українськими діячами та установами в еміграції та на Західно-українських землях з організаційних та інших питань пластового руху. (У справі є фотоорарфії), 12.01. – 26.12.1935 р. – 97 арк. 10. ЦДАГО. – Ф. 269, оп. 1, спр. 1043. Листування Гуртка старших пластунок «Україна» з його філіями, українськими діячами та установами в еміграції та на Західно-українських землях з організаційних та інших питань пластового руху. (У справі є листи від Є. Вирового та адресник гуртка старших пластунок «Україна»), 04.01.1936 р. – 14.01.1939 р. – 171 арк. 11. ЦДАГО. – Ф. 269, оп. 2, спр. 131. Статут і правильник Союзу українських пластунів-емігрантів (СУПЕ), засідання Ревізійної комісії СУПЕ від 24.01.1933 р., надіслані В. Петріву. Листування голови Ревізійної комісії СУПЕ з Є. Вировим, іншими діячами з питань діяльності Союзу, 05.03.1931 р. – 03.06.1933 р. – 46 арк. 12. Центральний державний архів зарубіжної україніки. – Ф. 15, оп. 2, спр. 73. «Український тиждень», Прага, ч. 48, листопад 1935 р.; ч. 36–44, жовтень-грудень 1936 р.; ч. 3–4, січень 1937 р.; ч. 6–9, лютий 1937 р.; ч. 19–20, травень 1937.; ч. 23–25, травень-червень 1937 р.; ч. 26, червень 1938 р., 1935–1938 рр. – 89 арк.